

PRVÁ KAPITOLA

3. februára 1947

Paríž, Francúzsko

V SKOROM RANNOM VZDUCHU SA NAD SEINOU VZNÁŠA riedka hmla. *Zvláštne*, pomyslím si. *Nie je žltá ako opar, ktorý sa drží nad zakalenou Temžou doma v Londýne, ale je modrá ako drozdie vajce.* Je možné, že opar – ľahší než hmla, s menším počtom molekúl vody a nižšou hustotou – v sebe odráža čistejšiu Seinú? Žasnem nad stretnutím oblohy a zeme, ktoré je úchvatné aj v zime, pričom nad tenkými chuchvalcami oblakov sa týčia veže katedrály Notre Dame. Otec by povedal, že nebo sa skláňa k zemi, ale ja verím vo vedu, nie v Boha.

Strasiem zo seba myšlienky na rodinu a snažím sa jednoducho si vychutnať prechádzku z môjho bytu v šiestom *arrondissemente* do štvrtého. S každou ďalšou ulicou sa kaviarne na ľavom brehu, ktorých stoly na chodníku sú obsadené aj v skoré februárové pondelkové ráno, vzdalujú, a keď prekročím Seinú, vstúpim do usporiadaného, elegantného sveta pravého brehu. Hoci sú medzi oboma obvodymi rozdiely, oba sú zjazvené vojnou – budovy sú mierne poškodené a obyvatelia ustavične obozretní. Rovnako je to aj u nás, hoci v Paríži sa zdá, že väčšiemu náporu čelia skôr obyvatelia než ich stavby; možno sa medzi nimi stále vznáša príznak nacistickej okupácie.

Do mysle sa mi vkráda nebezpečná, znepokojujúca otázka, ktorá nemá merateľný vedecký základ, tým som si celkom istá. Keď nacisti zastrelili nevinných francúzskych občanov a bezúhonných židov,

prešli cez obeť molekuly nemeckých vojakov, ktorí nabíjali svoje zbrane? Čo ak je Paríž nielen posiaty fyzickými pozostatkami vojny, ale aj presiaknutý mikroskopickými vedeckými dôkazmi o nepriateľoch a obetiach, zmiešanými spôsobom, pri akom by sa nacisti zhrozili? Boli by zvyšky Nemcov a židov identické, keby ich niekto podrobil dôkladnej analýze?

Pochybujem, že práve takéto skúmanie mal na mysli francúzsky fyzik Jean Perrin, keď v roku 1926 dostal Nobelovu cenu za dôkaz existencie molekúl. *Len si predstav, pomyslí si a pokrútim hlavou, že ešte pred dvadsiatimi rokmi bola samotná existencia podvesmíru, na ktorý sa teraz sústreďujem pri práci celý čas, len predmetom diskusií.*

Zastanem, keď sa priblížim k Laboratoire Central des Services Chimiques. Som zmätená. Žeby bola táto budova skutočne ctihodná chemická inštitúcia? Pokrýva ju patina veku, ale nevyžaruje z nej úctyhodnosť a vznešenosť, akú by som očakávala od organizácie, ktorá sa stará o vynikajúce a inovatívne výskumy. Stavba pôsobí ako akákoľvek vládna budova kdekoľvek na svete. Keď stúpam po schodoch k hlavnému vchodu, takmer počujem, ako otec kritizuje moje rozhodnutie: *Tvrdá práca a zanietenosť pre vedu je chvályhodná, no prečo musíš prijať miesto v Paríži, v meste, ktoré sa ešte vždy vyhrabáva z ťarchy okupácie a zo strašnej straty? V meste, kde nacisti – stálo ho značné úsilie vysloviť to slovo – kedysi vládli a zanechali za sebou stopy zla?* S námahou vyženie otca zo svojich myšlienok.

„*Bonjour,*“ pozdravím recepcnú po francúzsky. „*Je m'appelle Rosalind Franklin, et j'ai un rendez-vous.*“

V mojich ušiach znie môj hlas zachrípnuto a francúzština strojene. No elegantne oblečená mladá žena – pery má jasne červené a štíhly pás jej obopína hrubý kožený opasok – odpovedá s ľahkosťou a prívetivým úškrnom. „*Ah, bienvenue! Monsieur Mathieu vous attend.*“

„Čaká na mňa sám *monsieur* Mathieu?“ vyhrknem pred ňou, na chvíľu zabudnem, že by som si mala zahryznúť do jazyka. Bez tejto pauzy a dôkladného zváženia svojich slov môžem byť vo vyhrotenej-

šom prostredí vnímaná ako strohá, dokonca útočná. Predpokladám, že za tieto moje vlastnosti môže detstvo s rodičmi, ktorí povzbudzovali do konverzácií a debát dokonca aj svoju dcéru, a otec, ktorý bol odborník na obe.

„Áno, sám *monsieur* Mathieu!“ ozve sa hlas z druhej strany vstupnej haly a ja sa obzriem a vidím, ako ku mne kráča známa postava s vystretou rukou. „Nemohol som predsa dovoliť, aby našu najnovšiu *chercheur* nikto náležite neprijal, však? Je mi potešením privítať vás v Paríži.“

„Aká nečakaná česť, pane,“ odvetím vedúcemu výskumnému pracovníkovi z ministerstva obrany, ktorý má prsty vo veľkej časti vládneho vedeckého výskumu tejto krajiny, a pomyslím si, ako nádherne znie moja pozícia *chercheur* – čo znamená výskumník alebo výskumníčka – z úst rodeného Francúza. Aj keď na papieri nevyzerá tak vznešene ako moja bývalá funkcia asistentky výskumného pracovníka v Britskej asociácii pre výskum využitia uhlia, *chercheur* znie neskutočne exoticky. „Určite som nečakala, že vás uvidím hneď prvý deň.“

„Ste chránenkyňou mojej drahej priateľky *madame* Adrienne Weillovej a nerád by som čelil jej hnevu, keby som ju sklamal,“ prednesie s krivým úškrnom a ja sa usmejem na prekvapivo uličníckeho džentlmena, známeho v rovnakej miere svojou vedeckou šikovnosťou ako podzemnou vojenskou službou v odboji. Moje priateľstvo s Adrienne, francúzskou vedkyňou, ktorá sa so mnou skamarátila, keď som študovala na Cambridgei, mi prinieslo mnoho nečakaných výhod, pričom jednou z najvýznamnejších bolo práve zoznámenie s *monsieur* Mathieuom, ktoré prišlo v najnaliehavejšom a najpotrebnejšom čase.

„S *madame* Weillovou ste sa o mňa príkladne postarali,“ odvetím a spomeniem si na mnohé láskavosti, ktoré mi za tie roky preukázala. „Vy ste mi zabezpečili toto miesto a ona mi našla byt.“

„Mimoriadna myseľ si zaslúži mimoriadnu starostlivosť,“ povie, úsmev mu však zmizne a jeho tvár zväžnie. „Po tom, čo som videl, ako ste predniesli výsledky svojej štúdie v Kráľovskom inštitúte v Londýne,

šikovne ste ňou vniesli poriadok do neusporiadanej ríše uhlia a potom ste rovnako pohotovo opravili merania röntgenových diagramov druhého prednášajúceho, som vám u nás musel ponúknuť miesto. Ako by sme si mohli nechať ujsť príležitosť mať na našej palube *chercheur* s takým suverénnym pochopením pre *trous dans le charbon*?" Odmlčí sa, potom sa mu na tvári opäť objaví úsmev a dodá: „Alebo diery v uhlí, ako som vás ich počul nazvať.“

Srdečne sa zasmejte pri použití môjho výrazu v súvislosti so spomienkou na diery v prejave druhého prednášajúceho a mne sa nesmierne uľaví. Lebo keď som sa postavila na konferencii v Kráľovskom inštitúte, aby som poukázala na chyby v údajoch prednášajúceho, nie všetci reagovali priaznivo. Dvaja vedci v publiku ma vyzvali, aby som si sadla – jeden dokonca zakričal: „Ženy by mali vedieť, kde je ich miesto!“ –, a na tvárach niekoľkých ďalších som si všimla zdesenie. A nespôsobila ho hrôza z výlevov týchto dvoch vedcov, ale moja opovážlivosť opraviť mužského kolegu.

Len čo sa dosmejeme, pochváli môj výskum mikroštruktúry uhlia. Pravda je, že som použila vlastné metódy experimentovania a nezvyčajnú formu merania – jedinú molekulu hélia –, ale nepovedala by som, že sa vďaka nim úplne usporiadala celá vedecká oblasť, ktorá sa uhlím zaoberá.

„Viete, že svoje metódy môžem aplikovať aj na iné materiály ako uhlie?“ nadviažem a predstavujem si, aká by bola moja rodina prekvapená, keby bola svedkom tohto pomerne svižného francúzskeho žartovania. Z nejakého dôvodu je pre mňa takmer ľahšie nezáväzne konverzovať vo francúzštine než v angličtine, v ktorej som rozpačitá – buď príliš plachá, alebo príliš otvorená. Akoby ma samotná francúzština osmeľovala a zjemňovala moje ostré hrany.

„Počítame s tým,“ povie. Aj keď náš smiech utíchol, jeho úsmev pretrváva a dodá: „I keď možno čoskoro zistíte, že dobrý byt sa v povojnovom Francúzsku hľadá ťažšie než dobrá vedecká pozícia, a možno budete *madame Weillovej* vďačnejšia než mne.“

Mám veľké šťastie, že mi Adrienne dokázala zabezpečiť izbu v obrovskom byte na rue Garancière, len pár blokov od slávnych miest na ľavom brehu, ako sú Café de Flore a Les Deux Magots. Majiteľka bytu, strohá vdova po profesorovi, ktorá sa nevzdala svojho smútočného čierneho odevu a radšej sa necháva oslovovať len *madame*, ma prijala iba na žiadosť Adrienne, ktorá pracovala s jej zosnulým manželom. Ubytovanie v Paríži je inak takmer nemožné nájsť. Nič to, že používať vaňu môžem len raz do týždňa a prístup do kuchyne mám povolený až po *madame* – vysoké stropy bytu a steny s policami plnými kníh v knižnici premenenej na spálňu sú ako zo sna.

„Poďte.“ *Monsieur* Mathieu pokynie k dlhej chodbe, ktorá sa tiahne preč zo vstupnej haly. „*Monsieur* Jacques Mering netrpezlivo očakáva svoju novú *chercheur*.“

Monsieur Mathieu ma prevedie chodbami okolo troch skupín výskumníkov v bielych plášťoch, medzi ktorými je na môj veľký údiv aj niekoľko žien. Počula som, že Francúzi si cenia inteligenciu nadovšetko – či pochádza z mužského, alebo zo ženského mozgu, je im jedno –, no vždy som tieto vyhlásenia brala ako prázdne reči, lebo zvyčajne prichádzali od samotných Francúzov. No nedá sa poprieť, že tu pracuje mnoho žien, čo je šokujúci rozdiel oproti môjmu poslednému pracovisku.

Nakoniec zastaneme. Stojíme pred otvorenými dverami, ktoré odhaľujú obrovský vzdušný priestor plný čiernych laboratórnych stolov, zariadení a vedcov, ktorí sa hmýria ako včely v úle a každý je tak hlboko zaujatý svojimi úlohami, že si nás nikto nevšimne. Hukot spustených vedeckých prístrojov a bystrých myslí zaujatých priekopníckym výskumom je pre mňa ako symfónia. Neverím v posmrtný život, ale keby som verila, podobal by sa tejto miestnosti.

Jeden muž zrazu zdvihne zrak. Jasnozelené oči sa stretnú s mojimi a v kútikoch sa mu objavajú vrásky, keď sa jeho tvár rozžiarí úsmevom. Úškrn mu zostáva pevne prilepený na perách, keď sa k nám

približuje, čím sa mu zvýraznia vysoké oblúky lícných kostí. Nemôžem si pomôcť a úsmev mu opätujem; jeho radosť je nákazlivá.

„Ach, *mademoiselle* Franklinová, už sme sa vás tu v Paríži nevedeli dočkať,“ povie. „Teda *docteur* Franklinová.“

„Áno, *docteur* Franklinová,“ prisvedčí *monsieur* Mathieu, „rád by som vás predstavil vedúcemu laboratória, v ktorom budete pracovať. Toto je pán Jacques Mering.“

„Je mi potešením.“ Pán Mering mi podá ruku. „Čakali sme na vás.“

Pri tomto srdečnom privítaní sa mi zatají dych a pomyslím si: *Zdá sa, že som konečne tu.*